

Lektorat języka angielskiego dla niesłyszących

Bardzo się cieszę, że znalazłam się na konferencji w tak znakomitym gronie i w tak pięknym miejscu, jakim jest Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi. Mam przyjemność prezentować uczelnię, która pierwsza w Polsce otworzyła oficjalnie swe progi dla osób niepełnosprawnych. Pierwsza studentka, która została przyjęta na Akademię Podlaską, Sylwia Wojciechowska, to właśnie osoba niesłysząca. Po ukończeniu studiów podjęła ona pracę naukową na uczelni, a w bieżącym roku (2007) uzyskała tytuł doktora nauk ścisłych z wyróżnieniem w zakresie chemii.

I tak od ponad 18 lat kształcimy osoby niepełnosprawne w systemie integracyjnym. Możemy pochwalić się systemową organizacją działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych już prawie 300 studentów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Studenci z dysfunkcją narządu słuchu stanowią bardzo liczną grupę — 101 osób. Wśród nich 71,78% to osoby ze znacznym, 17,18% z umiarkowanym, a 4,4% z lekkim stopniem niepełnosprawności. Natomiast biorąc pod uwagę sposób komunikowania się można wyróżnić wśród nich dwie odmiennie funkcjonujące grupy. Pierwszą stanowią studenci **niedosłyszący** — posługujący się mową dźwiękową, jednak mający trudności z jej odbiorem. Drugą — studenci **niesłyszący**, dla których pierwszym językiem jest polski język migowy. Język polski z reguły jest im dostępny w piśmie, natomiast ich mowa może być na tyle niewyraźna, że osoby słyszące mają trudności w rozumieniu ich wypowiedzi słownych¹. Studenci niedosłyszący przeważnie nie potrzebują tłumaczy języka migowego, podczas gdy osoby z drugiej grupy bez zapewnienia im takiej pomocy miałyby trudności z pełnym uczestnictwem w zajęciach. Studenci

¹ B. Szczepankowski, *Poradnik dla nauczycieli akademickich*, Siedlce 2006.

początkowo wybierali kierunki pedagogiczne, jak pedagogika ze specjalnością opiekuńczo-wychowawczą, plastyką, historię. Obecnie mają odwagę studiować na kierunkach zgodnie z zainteresowaniami, nie sugerując się już tylko kierunkiem, na którym jest więcej kolegów niesłyszących. Studiują zatem na informatyce, zootechnice, marketingu i zarządzaniu oraz matematyce.

W Akademii Podlaskiej jest największe skupisko osób niesłyszących kształcących się na poziomie szkoły wyższej w Polsce i w porównywalnych uczelniach europejskich. Codzienny kontakt ze studentami to ciągła weryfikacja ich potrzeb i ustalania odpowiednich serwisów. Koordynacją tych działań w uczelni zajmuje się **Centrum Kształcenia i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych**, którego jestem dyrektorem. Czuję się zobowiązana do przedstawienia chociaż w skrótovej formie całości naszych oddziaływań na rzecz studentów z dysfunkcją narządu słuchu i dopiero wtedy umiejscowienia lektoratu języka angielskiego w tej strukturze.

Obejmujemy naszymi działaniami trzy okresy umownie zwane: **PRE-STUDENT**, **STUDENT** i **POST-STUDENT**. W pierwszym okresie **PRE-STUDENT** docieramy z naszą ofertą do szkół, kształcących osoby niesłyszące lub niedosłyszące na poziomie matury. Często całe klasy maturalne ze swoimi wychowawcami przyjeżdżają na organizowane przez nas *Drzwi Otwarte*. Kandydaci wypełniają opracowane przez **CKIRON** kwestionariusze, poznajemy ich potrzeby edukacyjne i predyspozycje. Bezpośredni kontakt pozwala na ustalenie komunikacyjnych zdolności studenta oraz stwierdzenia, czy wymaga on pomocy logopedy, tłumacza języka migowego itp. Dla nowoprzyjętych osób organizujemy *Dni Adaptacyjne*. Podczas przeprowadzanych na tych dniach wywiadów ze studentami tworzymy specjalne raporty indywidualne, ustalamy zalecenia edukacyjne przekazywane następnie wykładowcom. Prowadzimy zajęcia socjoterapeutyczne, warsztaty psychologiczne mające na celu zmniejszenie problemów adaptacyjnych i planowanie własnego rozwoju.

Kolejny etap — **STUDENT** — to oczywiście czas najszerzych naszych oddziaływań, mających na celu zapewnienie dostępu do edukacji. Według nas dostęp do edukacji to dostosowanie w świecie fizycznym, dostęp do wiedzy i fachowych serwisów. Zapewniamy studentom możliwość korzystania i przeszkolenia w zakresie obsługi **urządzeń FM**. Posiadamy **pętle indukcyjne**

i **urządzenia alarmowe** w salach dydaktycznych. Podczas niektórych zajęć istnieje możliwość odpowiedniego ustawienia stołów, aby osoby niesłyszące widziały, co pozostali studenci i wykładowcy mówią.

Jeśli chodzi o dostęp do wiedzy to najczęściej wybieraną formą wsparcia jest udział tłumaczy języka migowego w zajęciach. W ramach programu Pitagoras, ze środków PFRON, zatrudniamy obecnie już pięciu **tłumaczy języka migowego**. Zapewniamy naszym studentom bezpłatne usługi ksero. W pracowni logopedycznej, kierowanej przez doktor Alinę Maciejewską, prowadzone są **zajęcia z lektoratu języka polskiego**, a także **indywidualna terapia logopedyczna**. Podczas tych zajęć studenci zdobywają wiedzę o języku i umiejętność poprawnego posługiwania się nim w różnych sytuacjach społecznych, co wpływa na efektywność ich studiowania oraz jakość kontaktów społecznych.

W tym obszarze pojawia się możliwość uczestniczenia w **lektoracie języka angielskiego**. W tym momencie warto jest sięgnąć do **historii** edukacji w tym zakresie. Do 2001 roku studenci z uszkodzonym słuchem uważani byli za niezdolnych do uczenia się języków obcych. Byli po prostu zwalniani z tych zajęć. W roku 2001 Ministerstwo Edukacji w Polsce wprowadziło ustawę, która przyznała prawo studentom niesłyszącym i niedosłyszącym do nauki języków obcych. W październiku 2004 rozpoczęłam prowadzenie zajęć z angielskiego jako języka obcego dla naszych studentów.

Przedstawię teraz **charakterystykę grupy**, czyli z jakimi osobami pracuję. Są to studenci z różnych kierunków (pedagogiki ze specjalnością opiekuńczo-wychowawczą, z terapią, plastyką, resocjalizacją; marketingu i zarządzania; historii; matematyki i innych). Są podzieleni zgodnie ze stopniem zaawansowania na dwie grupy **beginners** i **elementary**. Niektórzy z nich mieli angielski w szkole, inni nie, niektórzy zdawali maturę przeważnie na poziomie podstawowym. Niektóre osoby spędziły jakiś czas za granicą i znają angielski na tyle, żeby się komunikować w codziennych sytuacjach. Niektórzy z nich znają polski język migowy, niektórzy nawet ASL lub BSL, podczas gdy niektórzy żadnego. Wielkość grupy nie przekracza 12 studentów, zajęcia trwają 90 minut tygodniowo. W zajęciach uczestniczy **tłumacz języka migowego**, który stosuje daktylografię w celu zaprezentowania właściwej wymowy oraz przekazuje inne ważne informacje za pomocą języka migowego. Wskazane jest, aby tłumacz znał język

angielski przynajmniej na poziomie średniozaawansowanym oraz aby nauczyciele języków obcych znali podstawy języka migowego².

W kształceniu językowym naszych studentów wyróżniłam kilka kroków, elementów ewolucji programu. Świadczy to o wielkim wyzwaniu, jakim jest organizacja lektoratu języka obcego. Świadczy to także o moim poszukiwaniu rozwiązań, modyfikowaniu ich, ulepszaniu, wprowadzaniu zmian, nowości, stałym monitorowaniu, ewaluacji, która, mam nadzieję, przyczyni się do ustalenia dobrej jakości nauczania i efektywności w postaci twórczego wykorzystania języka przez studentów w przyszłości.

Ten pierwszy krok (kiedy liczebność grup była nawet 20–25 osobowa tak, jak w analogicznych grupach na lektoracie) to współpraca z Sunilem Gulati (moim mężem), nauczycielem języka angielskiego, metodykiem, człowiekiem, który całą edukację odbył w języku angielskim, czyli można powiedzieć, że na co dzień funkcjonuje jak Native Speaker. Uczestniczył on w zajęciach na zasadach **nauczyciela wspomagającego (STEP I)**. W szkolnictwie integracyjnym (szkoła podstawowa, gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalne) tego typu rozwiązania są praktykowane, jednak na poziomie szkoły wyższej nie znalazły dotąd prawnego potwierdzenia. Nauczyciel wspierający pracował na zasadach wolontariatu, pomagał w wyrównywaniu poziomu wiedzy studentów. Podczas gdy jedno z nas wprowadzało materiał, druga osoba zwracała się ku słabszym studentom i pomagała im w nadgonieniu materiału. Dzięki uczestnictwu drugiego nauczyciela można było położyć nacisk na indywidualne podejście do poszczególnych studentów. Był to czas wielkich przygotowań materiałów poglądowych, handout-ów, flashcards, transparent copies itp. celem obrazowania tego, co ma być przekazane oraz zapewnienia odpowiedniej ilości ćwiczeń i powtórzeń. Przed testem sprawdzającym spotkaliśmy się z każdym studentem oddzielnie celem sprawdzenia, jakie są jego braki, na co trzeba zwrócić uwagę, aby mógł napisać sprawdzian końcowy. Praca ramię w ramię z drugim lektorem wymaga elastyczności i współpracy, jest inspirująca i potrzebna. Obecnie, ze względu na nakładające się plany zajęć, rola Sunila Gulati przyjęła charakter doradczy i superwizyjny.

² D. Janakova, *Methodology Guide to Learning and Teaching English for Deaf, Hard-of-Hearing and Vision Impaired Students and Their Teachers*, Praga 2004.

Kolejnym krokiem było zastosowanie na zajęciach **Tablicy Interaktywnej (STEP II)**. Aby skorzystać z tego urządzenia materiały do zajęć muszą być zeskanowane, następnie zapisane na urządzeniu USB, a potem wyświetlone na *Tablicy*, która jest podłączona do komputera i rzutnika multimedialnego. Jednocześnie korzystając z paska narzędzi tablicy interaktywnej można otwierać strony internetowe, pracować „on-line”, uruchamiać klawiaturę ekranową, zachowywać, zatrzymywać obrazki, strony itp. Wielką zaletą tego urządzenia jest również to, że starte z tablicy informacje zapisane są w pamięci komputera, mogą być następnie wydrukowane i przekazane studentom. Studenci monitorują, co dzieje się na ekranie. Literowanie jest bezpośrednim odniesieniem do słowa pisanego, za pomocą daktylografii nauczyciel przekazuje wymowę nowo wprowadzanych słów. Słowa kluczowe znane w PJM mogą być porównywane w BSL i ASL.

Widząc jak wielkie znaczenie miał dla studentów kontakt z Native Speakerem postanowiłam zajęcia z wykorzystaniem tablicy interaktywnej urozmaicić zapraszaniem gości mówiących po angielsku. Trzeci krok zatem to wprowadzenie na zajęcia **Native Speakers (STEP III)**. Mielśmy gości z Indii i Kamerunu. Studenci mogli poznać geografię, kulturę, obyczaje krajów przedstawianych. Podczas spotkania o Indiach oglądali film o pierwszej szkole dla głuchych w tym kraju. Polecam nauczycielom zapraszanie Native Speakers na zajęcia celem uatrakcyjnienia ich i wzbogacania również swojego warsztatu. Najważniejszą sprawą w kontakcie Non-Native z Native Speakers jest to, aby ze sobą nie walczyć, a się wzajemnie uzupełniać, dzielić doświadczeniami, strategiami, uczyć się od siebie nawzajem, a co najważniejsze uczyć się z relacji zwrotnych, które dają nam studenci. Wypowiedzi studentów świadczą o ich zadowoleniu z tej formy zajęć. Oto fragmenty kilku nich:

„Wiele razy podchodziłem do nauki języka angielskiego, ale pierwszy raz były one wypełnione dodatkowymi elementami takimi, jak spotkania z osobami z innych państw.”

„Zaciekało mnie jak osoby wyglądają, sposób ubioru, zainteresowało mnie na tyle, że nabrałem ochoty wyjazdu do tychże krajów. Bo Indie od dzieciństwa mnie ciekawiły, ze względu na walory przyrody, najwyższe góry świata — Himalaje. Oczywiście zobaczyć na własne oczy sposób bycia ludzi. Tak samo opowiadanie o Kamerunie przez Herve wnuka sułtana. Zresztą lubię

podróżować i nie są dla mnie straszne obce kraje. Wyjazd do USA przykładowo byłby dla mnie frajdą. Gdyż byłem we Włoszech, Anglii, Czechach, Austrii także dałem sobie radę i jestem ciekawy świata.”

„Jestem bardzo zadowolony ze spotkań i chciałbym, aby ich było więcej z różnych zakątków świata.”

Czwartym krokiem było wprowadzenie **prezentacji multimedialnych** jako form zaliczenia ćwiczeń (**STEP IV**). Przedstawiam fragmenty dwóch takich prezentacji, które opracowane zostały przez studentów. Na początku pokazując przykładową prezentację zwracam uwagę na elementy gramatyczne i leksykalne, które muszą być zawarte w pracach studentów. Mogą je zastosować w swojej pracy według własnej pomysłowości. Opisując siebie (to element konieczny), swoją rodzinę, swoje pasje i zainteresowania, swoje marzenia. Grupa bardziej zaawansowana wypowiada się także na temat wydarzeń z przeszłości i co chciałyby robić w przyszłości. Każdy ze studentów przygotowywał swoją prezentację samodzielnie, mógł konsultować poszczególne fragmenty ze mną. Podczas każdego zajęcia mieliśmy 2 lub 3 takie prezentacje. Dzięki nim zobrazowane były wymagane zagadnienia, mieliśmy możliwość zauważenia co sprawia studentom kłopoty czy popełniają błędy i jakiego rodzaju. Można w ten sposób na bieżąco je korygować. Wielokrotne powtórzenia zwiększają szanse na lepsze zapamiętanie i utrwalenie materiału. Pomysłowość studentów była bardzo duża, dzięki takim zajęciom studenci lepiej się integrują, poznają wzajemnie, lepiej funkcjonują w grupie, a nauka staje się przyjemniejsza. Przygotowywanie prezentacji multimedialnych, wykorzystywanie tablicy interaktywnej, komputera doskonale wspomaga nauczanie języków obcych. Uczenie się od innych studentów (*peer teaching*) może być ważnym składnikiem procesu dydaktycznego. Jakość pracy studentów, ich zaangażowanie w proces dydaktyczny oraz pozytywne oceny końcowe wskazują na efektywność tego pomysłu³.

Piąty krok towarzyszący symultanicznie naszej pracy to stała **współpraca** z osobami, które kształcą osoby niepełnosprawne w zakresie językowym (**STEP V**). Wspominam tu o Profesorze Bogusławie Marku, mimo iż kształcił on osoby niewidome na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Jednak jego działania,

³ R. Dębski, *Sieci Komputerowe i multimedia jako narzędzia wspomagające komunikację, współpracę i twórczość językową w uczeniu się języków obcych*, w: *Nauczanie języka polskiego jako obcego*, red. W. Miodunka, Kraków 1997.

nagrodzone także przez Królową Brytyjską, służą przykładem wspaniałych rozwiązań, pomysłów i zaangażowania nauczyciela i uczniów w edukację językową. Doktor Ewa Domagała-Zyśk (KUL) prowadząca lektorat ze studentami prelingwalnie głuchymi, gościła również w naszej uczelni z bardzo ciekawymi wystąpieniami dotyczącymi jej doświadczeń w pracy ze studentami oraz rozważań surdo-glottodydaktycznych.

Miałam też wielką przyjemność gościć Profesor Daniełę Janakową z Uniwersytetu Karola w Pradze, która również uczy głuchych angielskiego. Podczas naszego największego święta na Uczelni, Dni Integracji, przeprowadziła warsztaty metodyczne dla nauczycieli. Po tym spotkaniu i towarzyszącej mu konferencji ukazała się książka pod moją redakcją (poprzednie nazwisko — Beata Harań) *Kształcenie studentów niepełnosprawnych w zakresie języków obcych*.

Jak radzą sobie studenci w tych poszczególnych etapach? Nasi studenci cieszą się z nowych pomysłów, gości, nowości i sami starają się nas inspirować. Uczęszczają na zajęcia regularnie. Bardzo chętnie się uczą, są pełni energii, twórczy, aktywni i ciekawi wiedzy. Z przyjemnością wdrażają zdobyte wiadomości w praktykę. Reagują na proponowane innowacje z zapałem przygotowując się na zajęcia. Witają nas w języku angielskim i starają się mówić po angielsku, kiedy to tylko możliwe. Praca z niesłyszącymi studentami to nie tylko wielka przyjemność, to także wielkie wyzwanie.

Jakie wartości zapewnia im uczestnictwo w lektoracie języka obcego? Potwierdzają się tezy głoszone przez doktor Ewę Domagałę-Zyśk (Dni Integracji, Siedlce 2006) o walorach lektoratu języka obcego. Lektorat stwarza szansę na głębsze poznanie otaczającej rzeczywistości i pełniejszy udział w kulturze tworzonej przez słyszących i niesłyszących. Otwiera nowy kanał informacyjny realizowany chociażby przez dostęp do Internetu, artykuły specjalistyczne w języku obcym. W tym miejscu mówimy o **wartościach kompensacyjnych lektoratu**. Dzięki uczestnictwu w lektoracie, studenci podnoszą swoją samoocenę, która w konsekwencji prowadzi do sukcesu edukacyjnego i zawodowego. Tu można mówić o **psychoterapeutycznych funkcjach lektoratu**.

Dzięki poszerzaniu wiedzy ogólnej studenta następuje **kompensacja deprywacji poznawczej**. Prestiż, jaki daje poczucie znajomości języka obcego, jednocześnie zapewnione wyższe miejsce w hierarchii społecznej wpływa

na **kompensację deprywacji społecznej**. To, że znajomość języka jest atutem do zdobycia pracy zapewnia **kompensację deprywacji zajęciowej**. Ważnym aspektem jest to, iż dzięki znajomości języka obcego pojawiają się nowe możliwości rozrywki i spędzania czasu wolnego: dostępne stają się programy telewizyjne w języku obcym, filmy z napisami, gry komputerowe.

Mam zatem nadzieję, że uczestnictwo w lektoracie, a także pozostałe serwisy oferowane dla naszych studentów prowadzą do tego, co jest celem kształcenia na poziomie szkoły wyższej, czyli do osiągnięcia sukcesu zawodowego i społecznego. Tu dochodzimy do ostatniego okresu naszych oddziaływań — **POST-STUDENT**. Do tej pory wśród 335 absolwentów, którzy ukończyli naszą uczelnię 93 osoby to absolwenci niesłyszący. Na bieżąco utrzymujemy z nimi kontakt. Wielu z nich zdobyło pracę, najczęściej są wychowawcami w swoich macierzystych placówkach. Większość naszych absolwentów pragnie kontynuować naukę i podejmuje studia podyplomowe, np. z surdopedagogiki na KUL. Mamy też szczególnie wybitnych absolwentów, doradców kryzysowych, psychologów i osoby podejmujące studia doktoranckie. Mamy już kilka osób przebywających za granicą. Jesteśmy dumni z oferty Akademii Podlaskiej, jednocześnie pełni pokory w zdobywaniu nowych doświadczeń i udoskonalaniu programu.

Parafrazując słowa Chaucera (*The Canterbury Tales*): *And gladly would we learn, and gladly teach.*

Bibliografia

- R. Dębski, *Sieci Komputerowe i multimedia jako narzędzia wspomagające komunikację, współpracę i twórczość językową w uczeniu się języków obcych*, w: *Nauczanie języka polskiego jako obcego*, red. W. Miodunka, Kraków 1997.
- D. Larsen-Freeman, *Techniques and Principles in Language Teaching*, Oxford 1986.
- J. Hammer, *The Practice of English Language Teaching*, Londyn 1991.
- D. Janakova, *Methodology Guide to Learning and Teaching English for Deaf, Hard-of-Hearing and Vision Impaired Students and Their Teachers*, Praga 2004.
- H. Komorowska, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2002.

B. Szczepankowski, *Niesłyszący – Głusi – Głuchoniemi. Wyrównywanie Szans*, Warszawa 1999.

B. Szczepankowski, *Poradnik dla nauczycieli akademickich*, Siedlce 2006.

E. Domagała-Zyśk, *O uczeniu języka angielskiego uczniów z uszkodzeniem słuchu*, w: „Języki Obce w Szkole”, 2001, nr 7, s. 106–110.

E. Domagała-Zyśk, *Lektorat języka angielskiego dla studentów niesłyszących w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, w: *Kształcenie studentów niepełnosprawnych w zakresie języków obcych*, red B. Harań, Siedlce 2005.

E. Domagała-Zyśk, *Możliwości i ograniczenia wykorzystania mediów elektronicznych w nauczaniu języka angielskiego studentów z uszkodzeniami słuchu*, wystąpienie podczas Dni Integracji, Akademia Podlaska, Siedlce 2006.

Strony internetowe

<http://jc.ff.cuni.cz/mmp/on%20improving.htm>

<http://www.slaboslyszacy.pl/info.php?i=194>

<http://www.lessontutor.com/>